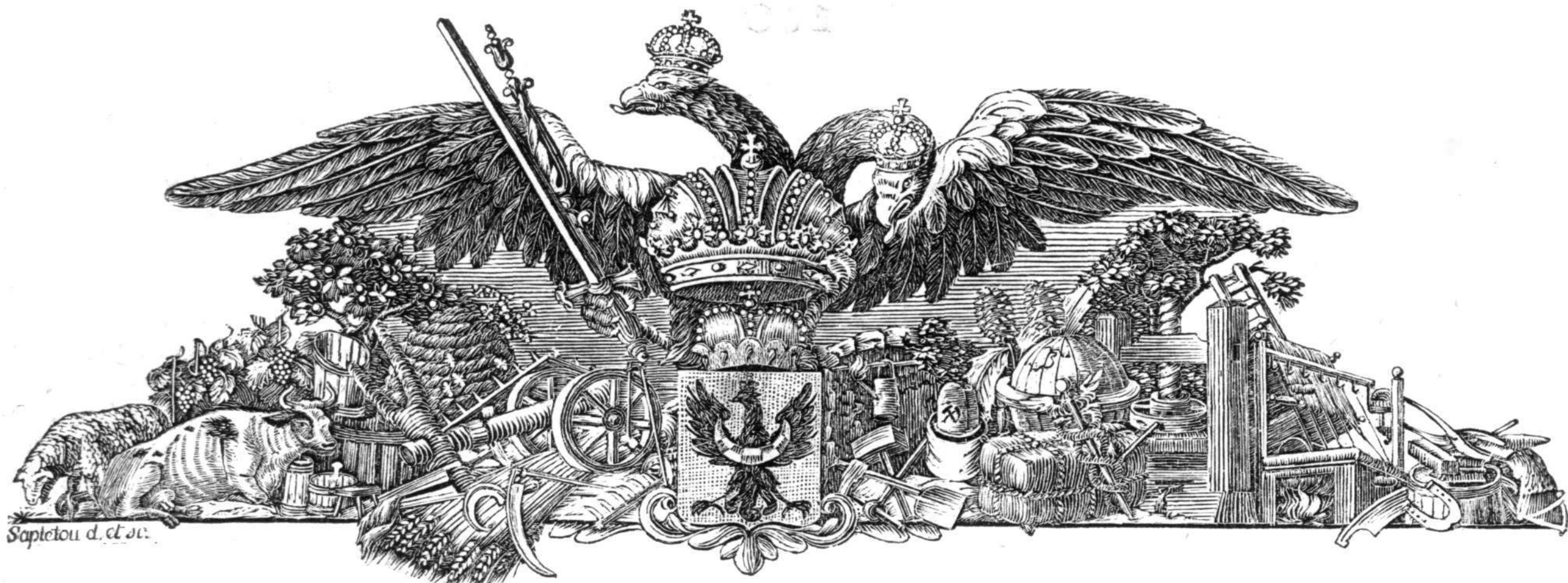

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. krajnske kmetijske družbe.

Tečaj IV.

V sredo 28. Kozoperska 1846.

List 43.

Nemilost ptičjiga lova.

Ptica mlada je živela
V klétici vsa žalostna,
Britkoglasne pésmi péla,
Kér svobodna ni bila.

Priletí k nji druga ptica
In poprašá jo takó:
»Kako poješ ti sestríca,
De razumim te teškó?«

»Moje petje je drugače,
Bolj prijetno se glasi;
Moje pétje je domače,
Tvoje pétje tako ni!« —

»Tud' sim tako prepevála, —
Vjéta zdihne — nekadaj,
Ko vesela sim letála,
Po svobóde zlatim raj!«

»Pa sim mogla zatajiti
Pésni svoje materé,
Drugih mnogo se učiti,
Ktere pét' me gróza jé.«

»Nóč in dan m' v ušésa cvili
Nekaj, k' človek sam ne zná,
Ki takó me péti sili,
K' mi tó tesno jéčo dá.«

»De b' iz jéče ne zletéla,
Mislim, človek se bojí;
Kratke mi peróte déla —
Ali to nemílo ní?«

»Bés sladkósti préd me tlačí,
Človek bédast, ki ne vé,
De v svobódi moj' domáči
Te sladkósti so grenjké!«
Malavašič.

Kratek poduk, kako senožeti ali travnike močiti ali polivati.

Voda je travnikam to, kar je
starimu človeku kozarček dobriga
vina.

Ne hitro ne živo ne raste trava brez gnojnine. Gnojnina pa le takrat senožetam tekne, kadar jo zamorejo travne koreninice na vodi povžiti. Po vodi pride redivna moč do korenin, ktera jim rast pozéne in pomnoží. Voda zaduší tudi mahovje in druge slabe zeliša; prežéne kerta, červa in miši. Voda tedaj zboljša senožeti.

Kako pa to voda stori?

Kér voda gnojnino razmoči in jo na tanjko razpustí, gnojí koreninice, ktere od razpušene gnojnine živijo in se po nji redijo; tako poganja voda rast trave in jo povišuje. Voda razmoči mnoge živinske, rastlinske in podzemljiske gnojnine; namočene se na tanjko razpusté in se med seboj pomešajo. Take razpušene in pomešane gnojnine vidimo na mótnih vodah; če voda počasi

teče, se gnojna goša vléže v tla okoli travnih korenin, in jih redi.

Kadaj pa je práv, senožeti močiti?

Sosébnó spomladi in jeseni je koristno na senožeti mótné vode napeljevati in spušati; te koristi se lahko sleherni óčitno prepriča: naj le pogleda travo na senožeti, ki ni bila močena, nasproti pa travo na polivani senožeti; vidil bo velik razloček! De bo pa polivanje ali močenje senožet in travnikov kmetovavcu dobiček prineslo, si mora on tudi nekaj prizadevati, nekoliko dela in pripravljanja se ne bati.

Vsaka senožet ali travnik, kteriga hočesh polivati, mora biti na ravnost poravnán, de voda ne zastaja, ampak toliko se odcéja in po celi senožeti se izliva, de gnojno gošo po travi popušati zamore. Če je lega senožet toliko nagnjena, de po njih napeljana voda se enakšino razliva, je pa še boljši.

Če ima vlastnik kaki potok zraven svojih senožet, je lahko delo, vodo na nje napeljevati. Kjer pa tekoče vode ni, se da včasi na spomlad ali na jesen deževnica iz višjiga polja, ali spod hribov v jame loviti in po nižjih senožetih spušati; včasih se tudi dajo kaki solzaji iz zemlje skup vloviti in po storjenih majhnih vodotokih po senožetih razpeljavati. Dobro tudi gnojí potočnica, ki skozi velike vasi ali od vdelaniga polja pertéče.

Pozimi, pa tudi o veliki vročini rast oterpne, zavoljo tega se mora zastran polivanja na vreme gledati. Polivati se mora zgodaj spomladi, ko je še malo toplote, v zemlji pa še nekoliko zmrzljine; voda potegne zmrzljino iz zemlje, in jo oživi za rast; zató se pa tudi močene senožeti 3 — 4 tedne poprej kosijo, kot nemočene. Če je mesca Sušca in Maliga travna vreme suhotno, namakvaj nekterokrat ponoči; ob ojstri burji in severji močiti ni pridno. Dobro služi senožeti močiti v začetku Maliga travna in proti koncu Velkiga travna. Če o Malim- in Velkim travni še slana pada, spusti vodo na senožet za jutra pred sončnim izhodom ali

pa še na večer. Sosebno prijetno je travi polivanje v poletnih mescih, kadar velika suša rastljine tare; suha in žejna zemlja se mokrote napije in se okrepcá. Komur tekoče vode ne manjka, in jo zamore po svojih senožetih spuštati, naj to stori, naj moči senožeti sosedno v toplih mescih koj po prvi košnji; bolje in obilniši mu bo druga košnja vergla, kér gorkota in mokrota skupej zlo povzdignete rast trave.

Nar bolj gnojí jesensko polivanje mesca Kozoperska pričeto; tega mesca so vode nar bolj mótné, kér veliko raznih gnojnin seboj sperajo; tačas jih je treba na senožeti vabiti, de gnojno gošo po njih pušajo. Kadar začne zmerzovati, se ne sme več močiti, marveč naj se napeljana voda iz senožet odverne. Škodljivo bi bilo senožetam, ko bi bile v mrazu vodéne. Na spomlad mesca Sušca se mora vodenje zopet pričeti. Spomladanjsko vodenje je silno koristno; to zopet omeči in razpusti vso od jesenskiga polivanja po senožetih zastano gošo, po kateri se rast kmalo oživi. Ob času poletniga deževanja senožet ni treba močiti, to vsakdo vé. Štirinajst dni pred košnjo oberni vodo raz travo, de ne boš po mokrim kosil; štirinajst dni po košnji zopet spusti vodo na senožet.

Po tukaj danim vodili naj se ravná sploh vsak senožetnik, naj opravlja močenje po svoji moči, in svojih okolišinah, in prepričal se bo, koliko obilniši bo košnja. Po Krajskim je koristna naveda, senožeti močiti, zlo opušena, akoravno imajo nekteri kmetovavci práv lepo priložnost, svoje travnike vodeniti. Na Štajarskim se pa po več krajih kolesa vidijo, ki iz bližnjih potokov vodo zajemajo ter jo po napeljanih žlebi po senožetih razlivajo.

Oj, de bi pač vsi kmetovavci spoznali, koliko dobička jim močenje senožet prinese! Bolj po ceniga ni za senožeti gnojá, kakor je voda nanje napeljana. Skorej vsak travnik, ki je poleg kakiga potoka, studenca ali vodniga grabna, bi se dal práv lahko močiti, če le nekoliko navzdol leži in če kaki mlinar nima pravice do vode. Cestni grabni bi se dali brez vsih potroškov dostikrat na travnike napeljati, ko bi vsi kmetovavci veliko korist močenja travnikov poznali! Poprimite se tedej, ljubi prijatli, kolikor vam je moč, tega koristniga obdelovanja travnikov — in veselili se boste obilnišiga in lepšiga pridelka! L—c.

Misli v krasnih ali lepih umetnostih.

(Nadalje.)

Tacih umetnih del kakor so pri starih Gerkih in Rimljanih viditi bile, je malokje pri nas. Celo na Dunaji se človek do sitiga naléta, de kaj taciga izverstniga vidi, in ne vé, če bi se razun cesarskiga polétniga staniša v Šönbrunu, razun poslopja Njih visokosti nadvojvoda Dragotina pri Toplicah (Baden), ki se Weilburg imenuje; razun cerkve svetiga Karola, tempeljna Tezejeviga v ljudskim vertu, notrajne naprave s korinškimi stebri olepšaniga viteziša (Rittersaal) v cesarskim poslopju, na Dunaji še kaj taciga posebniga najti móгло; zakaj od veliko imenitniših poslopij se mi zdi, de so kakor v najem zidane, ali pa so nasproti tako preolepoticene, de od samih stebrov skorej zidovja viditi ni.

Pri našim narodu so vse umetnosti še v plenicih, pa tudi ljudje niso premožni; zato se še clo od naših grajšakov terjati ne more, de bi nam zidali poslopja posebne zidarske lepôte. To pa se vunder od človeka kolikaj omikaniga in premožniga

pričakovati more, de svojimu poslopju razun primerne pripravnosti, tudi kolikor je moč, lepo podoboda. Vidimo tudi pri nas večkrat lepih hiš zidati, tode v žalost se mora reči, de v tem zidanji ni samo malo prave razmére, temuč vsa zunanja podoba skoraj povsod okó žali, kér bi se vunder dale skorej z ravno tistimi potroški hiše tako izzidati, de bi veselje bilo v njih prebivati.

Že na legi pohištva je veliko ležeče; hiša v katero sončni žarki nikdar poljukati ne morejo, ni samo ne prijetna, ampak tudi nezdrava. Kaj pa čmo od tacih hiš reči, ki imajo namesto okin le majhne luknje, ktere še zunajniga zraka v hišo ne pusté? *)

2. Dolbništvo.

Dolbnik ali podoborez izdeluje svoje dela iz kamna ali iz druge priprave. Umetniška namera v ti umetnosti je, de se podoba naredí, ktera z vunjno lepoto okó gledavca razveseli, zato kér v njem, kakoršno koli si bodi, misel zbudi, ktera človeka za kaj dobriga ali lepiga vname, in njegov duh povzdigne. Nar boljši in nar popolniši izdelki te umetnosti so podobe celiga človeškiga telesa v pokojnim ali delavnim stanu, iz beliga marmorja po umetni razmeri izdelane, kakor postavim Tezejev boj z Minotavram, **) nadgrobje nadvojvodnje Kristine, izdelano od slavniga laškiga mojstra Kanova, na Dunaji. Stan, v katerim so take podobe izdelane, dajo vso vrednost takimu delu. Tezej je v svojim tempelju v ljudskim vertu na Dunaji ravno v tisti dóbi izpodobljen, ko je z levo roko svojiga zopernika za vrat zgrabil, mu z levo nogo na persi pokleknil, in ga z desno z bitam mahnil, ter mu glavo razklal. Če bi Tezej v svojim opraviu le kolikaj poprej ali poznej izpodobljen bil, bi se delo že ne moglo več umetniško imenovati, kér poprej bi neznan boj ali samo pripravljanje, poznej pa samo prosto mesarjenje bilo. V tem pravim času pa se kaže junaška serčnost v svojim ponosnim delu, moč in jakost in premožnost junaška v vsakim udu, brez de bi se očesu ogle-dovavca neprijetni pogled poznejši dóbe ostudil.

Niso tedej umetne dela, ako vidiš, de so samo zvéri ali kake malo važne osebe v kamnu izrezane, v kterih se samo vidi, de imajo nos, dve roki in nogi, komej de spoznamo, de je človeška podoba ***)

*) Za naše kmete je zares potrebno, de imajo večí del svojih opravil na polji, sicer bi mogli v svojih hišah poginiti. Majhne kočice so napoljene z veliko družino; okna so le majhne luknje, skozi ktere zrak v hišo ne more; kér dimnika večidel pri hišah ni, gré polovica dima iz ognjiša v hišo; pozimi in poleti kurijo v peči, ki majhno izbico tako razgreje, de človeku, ki ni tega navajen, ni moč dihati v nji; okna se le malokdaj odprejo, kér bi škoda bilo, kaj taciga sopuha pogubiti!!! Še enkrat jo rečemo: de je velika sreča, de imajo kmetje večí del svojih opravil pod prostim nebom na polji, sicer bi mogli silno bolehati, kér njih staniša so večidel grozno nezdrave. Hvala Bogu, de so v poslednjih časih postave dane, po kterih se morajo pri kmetiškich hišah saj okna večí narejati.

**) Po gerški pravlici je bil Tezej eden izmed nar imenitniših gerških junakov, ki je bil silno močan. On je premagal neko pošast, Minotavra po imeni, ki je bila na pol človek, na pol pa bik. Ta pošast je živela le od človeškiga mesa in je bila v nekim berlogu zaperta, kamur so ji po potrebi gerške mladenčice in deklice za jed metáli, ktere je moglo poglavitno gerško mesto za davek odrajoyati. Eniga dne se pridruži slavní junak Tezej tem nesrečnim mladenčam, zagradi pošast, jo ubije in tako Atence te nadloge reši. Odsihmal je Tezej Gerkam eden nar večih dobrotnikov postal.

***) Človeško podobo iz kamna ali lesa izdolbiti, ni kaka karbodi reč. Le tisti podobar, ki se je učil, kako so človeške